

УТВРЂИВАЊЕ МОМЕНТА НАСТАНКА ОСИГУРАНОГ СЛУЧАЈА КОД ОСИГУРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ

Проф. др Владимир Чоловић*

Апстракт: Осигурање од одговорности има своје специфичности које га разликује од осталих врста осигурања. Једна од тих специфичности односи се и на тренутак настанка осигураног случаја, односно штетног догађаја. Код осигурања од одговорности се тренутак настанка осигураног случаја везује за моменат подношења захтева за накнаду штете од стране трећег оштећеног лица. Он тај захтев подноси осигуравачу, на основу права подношења директног захтева за накнаду штете. Треће оштећено лице није учесник уговорног односа осигурања. Он своје право на накнаду стиче на основу настанка осигураног случаја. Наравно, треће оштећено лице се може обратити за накнаду штете и одговорном лицу, односно, осигуранику. Постоје различита мишљења о томе на који начин треба дефинисати тренутак настанка осигураног случаја, чему се и посвећује пажња у овом раду. Такође, аутор посвећује пажњу и *claim's made* клаузули која је настала у англосаксонском праву, али налази своје место и у европским законодавствима.

Кључне речи: осигурани случај, штетни догађај, осигураник, осигуравач, треће оштећено лице, *claim's made* клаузула.

1. Уопште о осигураном случају

Тренутак настанка осигураног случаја мора бити предвиђен уговором о осигурању, односно, општим и посебним условима осигурања, па, самим тим, и законом, без обзира на чињеницу о којој врсти осигу-

* Научни саветник Института за упоредно право Београд и редовни професор Факултета правних наука Универзитета „Апеирон“ Бања Лука; mail: v.colovic@iup.rs; vladimir.z.colovic@apeiron-edu.eu.

рања се ради, односно, на шта се покриће осигурања односи. Иначе, закони, углавном, не дају конкретну дефиницију осигураног случаја, већ одређивање овог института препуштају уговору, односно, општим условима осигурања. А у зависности од тога о којој врсти осигурања се ради, разликоваће се дефиниције осигураног случаја у односним општим условима осигурања. Уопште речено, одређени догађај се сматра осигураним случајем ако је настао у периоду трајања покрића осигурања, односно, ако је последица остварења одређеног ризика. Ако нема ризика, не можемо ни говорити о осигурању. А након остварења ризика, настаје обавеза осигуравача¹. Неки аутори су становишта да је обавеза осигуравача, док не настане осигурани случај, виртуелна, са чиме се не бисмо могли сложити. Рећи ћемо да обавеза осигуравача не постоји све док не настане осигурани случај, који мора да испуњава све елементе наведене у општим условима осигурања². Осигуравач јесте преузео обавезу покрића евентуалног настанка одређеног ризика, али ни о каквој његовој обавези не можемо говорити док се не догоди осигурани случај, који се сматра као такав, по општим условима осигурања.

Да ли ће се увек као осигурани случај дефинисати догађај из којег је произашла штета за осигураника или трећа оштећена лица зависи од врсте осигурања. Ту постоје разлике. Наиме, код осигурања ствари, осигурани случај настаје кад почиње да се остварује један од осигураних ризика и почне да оштећује одређену ствар или одређене ствари. Код осигурања ствари, осигурани случај је материјални догађај који настаје кад и његов узрок може лако да се утврди³. Осигурани случај последица је односног узрока. То су случајеви пожара, поплава, кварова, итд. Тада настају директне штете на стварима, али могу настати и индиректне, када говоримо о трајнијим или трајним последицама једног осигураног случаја, као што је случај са изгубљеном добити као последицом немогућности коришћења једне потпуно или делимично оштећене ствари. Значи, релативно је лако утврдити штету која је настала на стварима и обавеза осигуравача ће зависити од висине штете, као и од висине суме осигурања. Али, ако се ради о обављању делатности или, једноставно, коришћењу те ствари у друге сврхе, тада се поставља питање и изгубљене добити у одређеном временском периоду. Тада је теже одредити суму осигурања, имајући у виду тешкоће које могу настати приликом утврђи-

¹ Ј. Пак, *Право осигурања*, Београд 2011, 197.

² *Ibidem*.

³ Ј. Пак, 198.

вања висине изгубљене добити, која зависи од многих чинилаца.

Најзад, код осигурања лица, осигурани случај представља догађај у вези с којим је и закључено осигурање, као што су смрт, доживљење, болест, незгода, итд. Обавеза осигуравача настаје када је неко лице проглашено умрлим правоснажном одлуком надлежног органа, а не у моменту саме смрти осигураног лица. У случају да се осигурање односи на настанак болести, осигурани случај настаје када лекар констатује болест, односно кад постави дијагнозу, а не када је болест настала. Но, у случају незгоде, осигурани случај настаје у моменту настанка незгоде, без обзира на то што може настати и смрт као последица незгоде⁴. Али, морамо рећи да осигурање незгоде има своје специфичности, које га сврставају на гранично подручје између осигурања лица и осигурања имовине.

Видимо из примера дефинисања осигураног случаја код осигурања ствари и осигурања лица, да се осигурани случај не везује увек за тренутак настанка штетног догађаја, односно, да тај штетни догађај мора да буде дефинисан општим условима осигурања, да би се сматрао осигураним случајем. Није сваки осигурани случај штетни догађај, с обзиром на то да ће осигуравач бити у обавези само када је штетни догађај дефинисан као осигурани случај и то уговором о осигурању. У сваком случају, од дефинисања тренутка настанка осигураног случаја зависи и накнада од стране осигуравача, односно, исплата суме осигурања.

- Дефиниција осигураног случаја у Закону о облигационим односима

Закон о облигационим односима (даље: ЗОО)⁵ дефинише осигурани случај као догађај који се тако дефинише и који ствара обавезу осигуравача⁶. Овде, опет, морамо да се осврнемо на уговор о осигурању, односно, на опште и посебне услове осигурања, који одређују шта представља осигурани случај. ЗОО је широко поставио дефиницију осигураног случаја, препуштајући детаље управо општим и посебним условима осигурања код сваке врсте осигурања, које могу садржати поједине специфичности. ЗОО одређује и да осигурани случај представља догађај који мора да буде будући и неизван, као и независан од воље уговорача⁷. Практично, најчешће се осигурани случај, односно, тренутак ње-

⁴ Ј. Пак, 200.

⁵ Закон о облигационим односима, „Сл. лист СФРЈ“ бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, „Сл. лист СРЈ“ бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“ бр. 1/2003 – Уставна повеља.

⁶ Члан 897 ЗОО.

⁷ Члан 898, ст. 1 ЗОО.

говог настанка везује за сам настанак догађаја, којим је проузрокована штета неком лицу или лицима, односно, на ствари или стварима. Као што видимо, широко је постављена дефиниција која пружа могућност да се осигураним случајем сматрају различити тренуци у времену у периоду након настанка саме штете. Тако је и код осигурања од одговорности. Наиме, ЗОО јасно дефинише да ће код осигурања од одговорности осигуравач бити у обавези да надокнади штету само ако оштећено лице захтева исту, односно ако поднесе захтев за накнаду⁸. Кад кажемо оштећено лице, мислимо на треће оштећено лице које није учесник уговорног односа, о чему ће бити речи касније.

ЗОО дефинише код осигурања од одговорности обавезу осигуравача, односно, у ком моменту настаје иста. Но, ЗОО није тиме дефинисао шта представља осигурани случај код осигурања од одговорности. Морамо рећи да је ЗОО бар поставио оквире за дефинисање осигураног случаја. Са друге стране, у другим правима није уопште дефинисан осигурани случај код осигурања од одговорности, а ни обавеза осигуравача од стране законодавца, већ је то препуштено општим условима осигурања. Наиме, немачки Закон о уговорима о осигурању⁹ није дефинисао осигурани случај код осигурања од одговорности. Тако, обим заштите осигурања од одговорности проистиче из општих услова осигурања заједно са посебним условима који дефинишу елементе те заштите. Општи услови осигурања (AVB – Allgemeine Versicherungsbedingungen) не одређују самосталну дефиницију, већ одређују оквир одговорности који је потребно посебно тумачити. По тачки бр. 1.1 Општих услова осигурања од одговорности, заштита осигурања постоји у оквиру осигураног ризика у случају да је због штетног догађаја који је наступио у време важења уговора о осигурању, а који за последицу има штету која је настала на лицима или стварима, односно, имовинску штету која је настала услед тога, треће оштећено лице поднело захтев за накнаду штете према осигуранику, на основу одредбе закона која прописује осигурање од одговорности у приватноправним односима¹⁰. Практично, наведени општи

⁸ Члан 940 ЗОО.

⁹ Gesetz über den Versicherungsvertrag –VVG, Закон о уговорима о осигурању Немачке, 23.11.2007. (Сав. сл. гласник I ср. 2631), измене и допуне у складу са чл. 2 Закона од 20.09.2013. (Сав. сл. гласник I ср. 3642), измене и допуне у складу са чл. 15 од 17.08.2017. (Сав. сл. гласник I ср. 3214); по С. Ђорђевић, Д. Самарџић, *Немачко уговорно право осигурања са преводом Закона (VVG)*, Београд 2014.

¹⁰ С. Ђорђевић, Д. Самарџић, „Немачко уговорно право осигурања – структура и садржина Закона о уговорима о осигурању СР Немачке (VVG)“, *Немачко уговорно право осигурања са преводом Закона (VVG)*, Београд 2014, 87.

услови дефинишу три услова која треба да буду испуњена да би осигуравач био у обавези. Први се односи на осигурани ризик који мора бити обухваћен осигурањем, односно, општим условима осигурања. Други се односи на штетни догађај који мора настати у време покрића осигурања, а трећи се односи на обавезу подношења захтева за накнаду од стране трећег оштећеног лица осигуранику.

2. Осигурани случај код осигурања од одговорности

Као што смо рекли, поједине врсте осигурања садрже одређене специфичности, што утиче и на одређивање тренутка настанка осигураног случаја. Такав је случај и код осигурања од одговорности, код којег осигурани случај настаје када треће оштећено лице поднесе захтев за накнаду штете осигуравачу, што значи да обавеза осигуравача настаје тек од тог тренутка, а не од тренутка настанка догађаја. Треће оштећено лице није учесник уговора о осигурању. То лице има право да поднесе директан захтев за накнаду штете осигуравачу, иако захтев за накнаду штете може поднети и против одговорног лица, односно осигураника из уговорног односа. Право трећег оштећеног лица на накнаду, па, самим тим, и на подношење поменутог директног захтева произлази из одговорности осигураника. Иначе, уговор о осигурању од одговорности не тиче се конкретне имовине осигураника, тј. предмет осигурања није имовина осигураника, већ се покриће по том осигурању односи на могућност смањења те имовине, а вредност тог смањења се не може утврдити у тренутку закључења уговора, с обзиром на то да настанак осигураног случаја доводи до смањења имовине трећег оштећеног лица¹¹.

Разлог за везивање тренутка настанка осигураног случаја код осигурања од одговорности за тренутак подношења захтева за накнаду штете од стране трећег оштећеног лица налазимо у свим наведеним карактеристикама ове врсте осигурања. Те карактеристике су следеће: 1) треће оштећено лице није страна у уговору о осигурању. Тај уговор закључују осигураник и осигуравач. Оно постаје оштећено лице тек након настанка осигураног случаја, када стиче право на накнаду штете. За означавање овог лица користимо две речи, „треће“ и „оштећено“. Реч „оштећено“ користимо због тога што се ради о лицу које је претрпело штету настанком штетног догађаја. А реч „треће“, јер се ради о лицу које није било учесник уговорног односа

¹¹ З. Петровић, В. Чоловић, Н. Мрвић-Петровић, *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Београд 2010, 23.

којим је дефинисано покриће осигурања; 2) осигураник је штетник – одговорно лице према трећем оштећеном лицу. Осигураник је начинио штету својим радњама трећем оштећеном лицу; 3) треће оштећено лице може поднети захтев за накнаду штете према осигуранику као штетнику, али и директан захтев према осигуравачу, а по закљученом уговору о осигурању од одговорности. Из могућности подношења директног захтева произлази право на подизање директне тужбе, ако осигуравач не уважи захтев за накнаду штете, односно, ако не исплати штету у потпуности или делимично; 4) уговор о осигурању се односи на одговорност осигураника, а уколико радњама осигураника настане штетни догађај, осигуравач ће исплатити суму осигурања. У тренутку закључења се не може знати тачан износ покрића, с обзиром на то да се не може одредити каква штета ће настати, материјална или нематеријална, да ли ће се односити на ствари или тело, јер се не ради о имовини и телу самог осигураника. Код неких осигурања од одговорности се сума осигурања ограничава, као нпр. код осигурања од аутоодговорности; 5) у вези са наведеним под тачком 4), с обзиром на то да сума осигурања може бити ограничена, односно, лимитирана, тада се за евентуални вишак износа штете треће оштећено лице обраћа осигуранику као штетнику; и 6) осигуравач има активну улогу код утврђивања износа штете, чиме штити осигураника, али штити и сам уговор о осигурању.

Ово су само неке од карактеристика осигурања од одговорности које могу допринети разумевању наведеног одређивања тренутка настанка осигураног случаја. Наиме, треће оштећено лице опредељује штету и оно може поднети захтев за накнаду штете или осигуранику или осигуравачу (директни захтев). Временски период између дана настанка штетног догађаја и дана могућности опредељења захтева за накнаду, по питању износа, може бити дужи или краћи, у зависности на шта се односи осигурање од одговорности. У сваком случају, ради се о периоду у коме треће оштећено лице може сазнати све елементе који су битни за дефинисање осигураног случаја и опредељивања захтева за накнаду штете.

3. Обавеза осигуравача

Обавеза осигуравача настаје када настане осигурани случај. То је опште правило код свих врста осигурања. У сваком случају, морамо да разликујемо тренутак настанка штетног догађаја (који се може дефинисати као осигурани случај једино ако је као такав предвиђен општим и посебним условима осигурања, односно, уговором, како смо рекли) и

тренутак подношења захтева за накнаду штете код осигурања од одговорности. Само подношење директног захтева осигуравачу, неће, само по себи, довести до обавезе осигуравача на исплату суме осигурања. Штетни догађај мора настати у време покрића, да би се сматрао осигураним случајем и да би настала обавеза осигуравача. Исто тако, морамо рећи да, у случају да је осигурани случај настао за време трајања покрића, осигуравач неће бити у обавези према трећем оштећеном лицу, ако оно није поднело захтев за накнаду¹². Овде је веома битно да дефинишемо одговорност осигуравача, нарочито код осигурања од одговорности. Одговорност осигуравача је ограничена. Наиме, она је везана за временски период који се тиче осигураног случаја и подношења захтева за накнаду, али она је везана и за ограничење суме осигурања.

Код осигурања од одговорности одговорност се преноси са потенцијалног штетника на осигуравача. Према трећем оштећеном лицу, осигуравач одговара по правилима о уговорној одговорности у примарној парници. Ради се о захтеву за накнаду штете трећег оштећеног лица према осигуравачу¹³. У секундарној или регресној парници, када је тужилац осигуравач, а тужени штетник – осигураник, питање регреса се утврђује по правилима о деликтној одговорности¹⁴. Код осигурања од одговорности имамо уговорни пренос одговорности са штетника на осигуравача поводом предвиђених ризика, који могу да буду дефинисани законом или уговором, када те ризике дефинишу општи услови осигурања. Наравно, тај пренос је праћен плаћањем премије осигурања, а сума осигурања треба да буде једнака насталој штети. Овде је присутан принцип накнаде штете, што значи да се надокнађује од стране осигуравача само настала штета. Код уговорне одговорности за штету не одговара примарно штетник, који је осигураник, осигуравач. Но, као што смо рекли, сам осигуравач може у секундарној парници да покрене поступак против штетника – осигураника након исплате накнаде трећем оштећеном лицу, ако се испуне услови за то. Значи, код осигурања од одговорности, примарни субјект одговорности је осигуравач¹⁵.

Кад је у питању осигурани случај, треба прво рећи да се често праве грешке код дефинисања овог појма, па се осигурани случај поисто-

¹² Л. Беланић, „Уговор о осигурању од одговорности организатора спортског натјечања“, *Зборник Правног факултета у Сплиту*, год. 48, бр. 4/2011, Сплит 2011, 852–853.

¹³ Ово право произлази из директног захтева, односно, из директне тужбе према осигуравачу.

¹⁴ Ј. Салма, „Уговорна одговорност – у европском, упоредном и домаћем праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2011, Нови Сад 2011, 70.

¹⁵ Ј. Салма, 83.

већује са појмом ризика, што се чини некад и од стране законодавца. То се чини и код дефинисања случајева искључења осигурања ризика за које се зна да су се већ остварили. Наравно, осигуравач дефинише случајеве искључења из осигурања, када неће бити у обавези. Ради се о ситуацијама када се штетни догађаји неће сматрати осигураним случајевима

Некада се појам осигурани случај користи да би се одредио тренутак од кога се рачуна рок застарелости, што је, такође, везано за обавезу осигуравача. Уопште, са становишта странака у уговору, осигурани случај се везује за трајање тог уговора и за чињеницу да ли покриће осигурања важи током његовог трајања. Неки аутори кажу да покриће осигурања постоји када се постави захтев за накнаду¹⁶, са чиме се не бисмо могли сложити. Покриће осигурања постоји за време трајања уговора, а обавеза осигуравача ће настати тек кад се поднесе захтев за накнаду од стране трећег оштећеног лица, иако овде можемо изразити недоумицу, имајући у виду регулисање ове материје у другим земљама, као и различите врсте осигурања од одговорности. Поменућемо да се, код неких осигурања, осигурани случај схвата као одређивање обима франшизе коју сноси осигураник, као и одређивање висине накнаде коју плаћа осигуравач¹⁷. Са тиме се, такође, не би могло сложити, с обзиром на то да се осигурани случај везује за штетни догађај који је дефинисан у уговору о осигурању. Значи, битно је дефинисати од ког тренутка настаје обавеза осигуравача да накнади штету, а сама висина те обавезе зависи од многих чинилаца, као што су ограничење суме осигурања, утврђивање износа настале штете, дефинисања франшизе у уговорном односу, евентуалног предвиђања случајева искључења из осигурања, итд.

4. *Claim's made* клаузула

С обзиром на другачије одређивање тренутка настанка осигураног случаја код осигурања од одговорности, посветићемо пажњу једном институту који је, пре свега, нашао своје место у англосаксонском законодавству, а то је *claim's made* клаузула. Та клаузула је данас прихваћена и у другим законодавствима, која припадају, на првом месту, континенталном правном систему. Морамо рећи, на почетку, да примена наведене клаузуле има смисла с обзиром на различитост тренутака настанка штетног

¹⁶ Ch. S. Chrissanthis, „Смисао и значај појмова ‘осигурани догађај’, ‘осигурани случај’, ‘ризик’ и ‘незгода’ у поредном праву осигурања“, *Ревуја за право осигурања* бр. 3/07, Београд 2007, 18.

¹⁷ *Ibidem*.

догађаја и подношења захтева за накнаду штете. Но, да би *claim's made* клаузула могла бити у функцији, она мора бити предвиђена општим условима осигурања. Ова клаузула ограничава покриће осигурања. *Claim's made* клаузула предвиђа да се, под осигураним случајем, подразумева само онај штетни догађај који је пријављен од стране оштећеног, односно, поводом кога је поднесен захтев за накнаду штете у периоду трајања уговора о осигурању или у одређеном року након истека уговора. Овде нема ништа спорно, с обзиром на то да и ЗОО предвиђа сличну одредбу. Но, *claim's made* клаузула одређује да осигурани случај код осигурања од одговорности има два облика, кад је у питању тренутак његовог настанка. Први или чисти облик дефинише да ће осигурани случај настати, ако је први захтев за накнаду штете поднесен у време покрића (трајања) осигурања, као и да је сам штетни догађај (осигурани случај) настао у том периоду. Постоји и проширени чист облик, који дефинише да осигуравач мора да прими захтев за накнаду штете, који је, иначе, упућен осигуранику, најкасније у року од једног до три месеца након истека уговора о осигурању. Наведено, иначе, не иде у прилог трећем оштећеном лицу, имајући у виду да он мора у одређеном, доста кратком, року, након истека уговора о осигурању, да преда захтев за накнаду штете осигуравачу. Због тога су дефинисани поједини мешовити облици везани за настанак и дејство осигураног случаја. Код ових облика се, пре свега, дефинишу проширења у смислу ретроактивног дејства, односно, покривања штетних догађаја, у смислу да штета, односно, штетна радња, може да настане и пре почетка дејства (пре настанка) покрића осигурања, с тим да осигураник није могао да зна за тај догађај. Тај облик се назива и ретроактивни датум, који зависи и од појединачних случајева покрића осигурања¹⁸. Постоји и други облик наведене клаузуле који се односи на случај, када се захтев за накнаду поднесе осигуранику и након истека уговора о осигурању, односно, након истека покрића. То могу бити периоди од два месеца или чак шест месеци од дана истека уговора¹⁹. Исто тако, постоји и посебан облик ове клаузуле који се односи на продужетак времена покрића након истека уговора о осигурању, што значи да, док траје период покрића, може се поднети захтев за накнаду. Код овог облика, период пријављивања штете је различит и креће се од једне године па надаље²⁰. Овај облик иде у прилог трећег оштећеног лица.

¹⁸ М. Виршек, „Осигурање цивилне одговорности са посебним освртом на словеначко право и праксу осигурања“, *Резија за право осигурања* бр. 1-2/2008, Београд 2008, 42.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ М. Виршек, 42-43.

Може настати и ситуација када осигураник у току трајања покрића осигурања замени осигуравача. Наиме, тада може да дође до одређене празнине, када је у питању покриће²¹, у зависности од тога када је раскинут претходни уговор о осигурању, када је дошло до закључења новог уговора, који период ће покривати нови уговор, да ли је дошло до преузимања уговора о осигурању, односно преноса, итд. У сваком случају, свако ограничење времена у коме се може поднети захтев за накнаду користи осигуравачу.

Да би *claim's made* клаузула могла да буде део уговора о осигурању, односно, општих услова, потребно је, пре свега, да буде регулисана законом или другим прописима. Исто тако, код ове клаузуле је веома битно дефинисање осигураног случаја. Овде, опет, морамо имати на уму да се осигурани случај може везати за неколико момената, као што су моменат када је извршена штетна радња, моменат настанка штете, моменат када је осигуравач сазнао за настанак штете, моменат подношења захтева за накнаду од стране трећег оштећеног лица, итд., као што је већ речено. Главни разлог за примену *claim's made* клаузуле је лакша процена ризика од стране осигуравача, с обзиром на то да помоћу ње одређују престанак сопствене обавезе по уговору. То је посебно битно код осигурања од одговорности, имајући у виду захтев за накнаду штете који се може поднети по осигураном случају из ове врсте осигурања и након дужег времена, иако се сама штета (штетна радња) догодила за време трајања уговора²².

У пракси се, често, *claim's made* клаузула уговара код осигурања одговорности директора и службеника, одговорности медицинског особља, одговорности код пружања правне помоћи (осигурање правне заштите), одговорности везане за запошљавање, одговорности у вези са коришћењем интернета, одговорност код коришћења производа, итд²³.

*

* *

Иако у тренутку писања овог рада не знамо када ће и у ком облику бити донесен нови Грађански законик Републике Србије²⁴, кратко ћемо поменути решење које он предвиђа, када је у питању ова клаузула. Наи-

²¹ М. Виршек, 43.

²² М. Ђурковић, *Claim's made* клаузула, 31.10.2017., <http://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?18687>, 02.04.2018.

²³ D. M. Minkoff, „Practical Issues In Enforcement of Claims-Made Policies: Timing is Everything, Claims Made and Professional Liability Insurance Coverage“, *Pennsylvania Bar Institute* 2014., 5

²⁴ Преднацрт Грађанског законика Републике Србије, текст преузет са: http://www.kopaonikschool.org/gradjanski_zakonik.html; 2018.

ме, ГЗ одређује да се уговором о осигурању може предвидети да осигурани случај наступи у моменту подношења захтева за накнаду штете од стране трећег оштећеног лица, ако је штетни догађај настао у време трајања уговора и када је први захтев за накнаду поднесен осигуранику као одговорном лицу или његовом осигуравачу између првог дана када покриће осигурања заснива дејство и истека додатног рока од дана престанка уговора о осигурању²⁵. Поменућемо и да овај акт дефинише да осигуравач неће надокнадити штету, ако се утврди да је осигураник знао за постојање штетног догађаја, у време кад је закључен уговор. У случају да истекне уговорени додатни рок за подношење захтева, а исти не буде поднесен, осигуравач се ослобађа обавезе да накнади штету трећем оштећеном лицу. Нећемо посвећивати већу пажњу одредбама ГЗ које се односе на ову клаузулу, имајући у виду и могућност даљих измена ових одредаба, као и због тога што има доста нејасних одредаба у оквиру наведеног члана ГЗ, што би захтевало посебну и дубљу анализу, а што није тема овог рада. У сваком случају, ГЗ одступа од ЗОО у овој области.

5. Пружање правне заштите од стране осигуравача након настанка осигураног случаја (обавештавање осигуравача о штетном догађају)

Код осигурања од одговорности поставља се питање правне заштите коју пружа осигуравач, имајући у виду одговорност осигураника и појављивање трећег оштећеног лица са захтевом за накнаду штете. Када одговорно лице, односно, осигураник начини штету трећем лицу, наведено за собом повлачи низ последица које се, пре свега, везују за поступање осигуравача. Наиме, осигуравач мора да пружи заштиту из осигурања која се састоји у испитивању одговорности осигураника, затим сношење трошкова везаних за смањење и отклањање штете, сношење трошкова одбране од захтева за накнаду штете, давање обезбеђења за те захтеве, одбрана од неоснованих захтева, итд²⁶. Ова заштита настаје у моменту проузроковања штете трећем оштећеном лицу и не мора се састојати од свих наведених радњи осигуравача. Које ће последице проузроковати настанак штете трећем оштећеном лицу зависи од околности случаја²⁷.

Међутим, не можемо говорити само о заштити осигураника као

²⁵ Члан 1460 ГЗ.

²⁶ П. Шулејић, *Осигурање од грађанске одговорности*, Београд 1967, 52.

²⁷ П. Шулејић (1967), 53.

одговорног лица, већ и о заштити трећег оштећеног лица. Директан захтев трећег оштећеног лица према осигуравачу један је од облика заштите. Критичан моменат наступања осигураног случаја код осигурања од одговорности је најважнији, јер све до тог тренутка осигураник може слободно да располаже својим правима из уговора о осигурању. Након тога, његова права су ограничена²⁸.

Обавеза осигуравача да накнади штету настаје моментом настанка исте. Штета се ствара деликтном радњом, који закон дефинише као извор облигације. Професор Предраг Шулејић сматра да се у моменту подношења захтева за накнаду тражи само испуњење обавезе, а да у том тренутку не настаје осигурани случај, с обзиром на то да „ако тужба може бити подигнута, то је зато што такво право постоји“²⁹.

Кад наступи осигурани случај, осигураник је у обавези да о томе одмах обавести осигуравача. Постоји интерес осигуравача да о томе одмах буде обавештен. Није битно да ли ће доћи до подношења захтева за накнаду, односно, подизања тужбе и, најзад, до утврђивања одговорности осигураника за настанак штете. Осигуравач је тај који ће сносити последице настанка осигураног случаја и важно је да сазна за његово наступање како би предузео мере као што су утврђивање, смањивање или отклањање штете³⁰.

Не треба мешати узрок штете и настајање штетних последица. Тренутак настанка узрока може бити и углавном јесте различит од тренутка настајања штетних последица. Чињеница је да би, у случају да осигураник зна или мора знати да је настао узрок који може довести до штетних последица, могао да се осигура, како би стекао заштиту осигуравача. Ради се о злоупотреби. Исто тако, заштита осигуравача би се проширила и у случају последица које би настале након истека трајања уговора, ако су оне производ узрока који је настао у време покрића осигурања. Иначе, није забрањено давање покрића за штете чији је узрок настао пре почетка осигурања, али под условом да узрок није био или није морао бити познат осигуранику до почетка трајања осигурања. И тада ризик има статус неизвесног догађаја.

Ако прихватимо да осигурани случај код осигурања од одговорности настаје моментом настанка штете, односно, штетног догађаја, онда морамо да негирамо моменат подношења захтева за накнаду као трену-

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ П. Шулејић (1967), 54.

³⁰ П. Шулејић (1967), 55.

так настанка осигураног случаја. Покушаћемо да детаљније анализирамо овакав став. Чињеница је да обавеза осигуравача настаје моментом настанка штете. Но, он може о томе да буде обавештен од стране осигураника, али и не мора. То значи да би, у случају да није обавештен о настанку штете од стране осигуравача, осигуравач за осигурани случај сазнао тек када добије од трећег оштећеног лица захтев за накнаду штете. Уколико такав захтев не би био поднесен, осигуравач не би ни морао да исплати износ по уговореној суми осигурања. Оштећени у осигураном случају није странка у уговорном односу и он своје право доказује тек када поднесе наведени захтев.

Поменућемо, с обзиром на решење које је предвиђено у ГЗ, теорију о раздвојеном и теорију о продуженом осигураном случају. Наиме, по теорији раздвојеног осигураног случаја, он се може појавити било као штетни догађај, било као тренутак подношења захтева за накнаду штете. Тада говоримо о подељености осигураног случаја. Који ће се моменат одредити као осигурани случај, зависи од одредбе која је предвиђена у закону, односно, одредбе која је прихваћена у уговору о осигурању. По томе, осигурани случај се може дефинисати као штетни догађај, ако говоримо о времену покрића, односно, као истицање одштетног захтева, ако говоримо о обавези обавештавања о насталом догађају³¹. Са друге стране, теорија о продуженом осигураном случају заснива се на чињеници да закон не дефинише осигурани случај на јединствен начин. Тај појам се одређује на основу појединих одредаба закона. У сваком случају, сматра се да осигурани случај обухвата један дужи временски период. По томе, осигурани случај почиње да наступа онда када осигурани ризик почиње да се остварује, а завршава настанком штете³². Постоји схватање да осигурани случај настаје онда када се утврди одговорност осигураника за штету, било судском одлуком, било на тај начин што штетник признаје своју одговорност. По томе, тек тада настаје штета у имовини оштећеног³³. Не бисмо могли да прихватимо ово мишљење, с обзиром на то да обавеза плаћања накнаде по уговору о осигурању не настаје доношењем одлуке, већ на основу настанка штете. Право на накнаду већ постоји зато што је настао штетни догађај, а пресудом се само утврђује износ који треба платити³⁴.

³¹ П. Шулејић (1967), 59.

³² П. Шулејић (1967), 60.

³³ *Ibidem*.

³⁴ П. Шулејић (1967), 61.

6. Главне примедбе на дефинисање момента подношења захтева за накнаду као тренутка када настаје осигурани случај

Код одређивања момента подношења захтева за накнаду штете као тренутка настанка осигураног случаја морамо, прво, дефинисати главне недоумице које се јављају код дефинисања или примене овог института да бисмо могли да дамо примедбе. Прва недоумица се односи на моменат до када се може поднети наведени захтев. Чињеница је да сам штетни догађај мора настати у оквиру времена трајања покрића осигурања. Са друге стране, захтев за накнаду се може поднети и након истека уговора о осигурању, што значи да се тај захтев може поднети од дана настанка штетног догађаја до истека рока за подношење тог захтева који се може односити на време након истека покрића осигурања. ЗОО, као што смо рекли, ограничава овакав начин дефинисања тренутка осигураног случаја, тиме што осигурани случај везује само за подношење захтева осигуравачу, а не и осигуранику као одговорном лицу. Но, законодавства која су прихватила *claim's made* клаузулу узимају у обзир и моменат подношења захтева осигуранику, односно, штетнику. Овде истичемо примедбу која може довести до проблема у пракси и тумачења момента настанка осигураног случаја. Наиме, требало би наведени тренутак везивати само за подношење захтева за накнаду осигуравачу. Да ли би посебни закон, који би регулисао једну од врста осигурања од одговорности, требало да дефинише те услове или би требало да то препусти уговарачима. Осим тога, у том делу одредбе се наводи да странке у уговору могу предвидети и веће додатно покриће. Сматрамо да додатно покриће треба да прати и плаћање веће премије осигурања, па то треба да буде и наведено.

Claim's made клаузула највише иде у прилог осигуравачу који је обавезан само ако му се треће штећено лице обрати са захтевом за накнаду у датом временском року. Исто тако, осигураник је заштићен као одговорно лице, с обзиром на то да је закључио уговор о осигурању од одговорности. Практично, најмање користи од ове клаузуле има треће оштећено лице с обзиром на то да мора да поднесе захтев за накнаду у одређеном року. Важно питање које се поставља код примене *claim's made* клаузуле односи се и на могућност осигуравача да отклони штету, с обзиром на чињеницу да ова клаузула одређује ограничење рока за откривање и пријаву штете³⁵. Странке могу уговором дефинисати осигурани случај, као и штету, по својој слободној вољи. Исто тако, оне могу споразумно одредити када

³⁵ А. В. Падован, „Клаузула типа ‘claim's made’ у уговору о осигурању одговорности бродоуправљача по хрватском праву“, *Зборник радова Дани хрватског осигурања*, 2014, 60.

настаје право осигураника на штету из осигурања³⁶. Осигурани ризик се реализује чим се оштећено лице позове на одговорност осигураника, без обзира на то да ли захтев за накнаду има основ или не³⁷.

Поставља се питање заштите интереса трећег оштећеног лица и његовог односа према осигуранику, ако, са друге стране, имамо ограничење обавезе осигуравача, дефинисањем једне од клаузула о ограничењу обавезе. *Claim's made* клаузула доводи и до смањења броја спорова који се покрећу, управо због кашњења у подношењу захтева за накнаду штете, а што може бити штетно по осигуравача³⁸.

7. Закључак

Осигурање од одговорности има своје посебне карактеристике и чињеница је да је посебно у односу на друге врсте осигурања. Осигурани случај је код свих врста осигурања штетни догађај и можемо слободно да кажемо да на други начин и не можемо да дефинишемо овај институт. Но, оно што се, код дефинисања тренутка настанка осигураног случаја код осигурања од одговорности поставља као главно питање, јесте да ли ће осигуравач бити обавезан да плати накнаду штете која је настала остварењем осигураног случаја. Он ће бити обавезан, ако се тај штетни догађај може дефинисати као осигурани случај по условима осигурања, било општим, било посебним, односно, ако није искључен из осигурања. Као што смо у раду навели, везивање тренутка настанка осигураног случаја код осигурања од одговорности за моменат подношења захтева за накнаду штете од стране трећег оштећеног лица, одређује обавезу осигуравача. Код осигурања од одговорности се, у случају настанка осигураног случаја, појављује треће оштећено лице које није странка у уговорном односу и које са захтевом за накнаду штете може да се обрати и осигуравачу, али и осигуранику. Све карактеристике ове врсте осигурања, које смо навели, говоре у прилог да се другачије одреди и моменат настанка обавезе осигуравача, уз све примедбе које смо навели, нарочито кад је у питању *claim's made* клаузула.

Различити су приступи овом питању. У сваком случају, мора се прихватити да је осигурани случај настао оног тренутка када је почео да се остварује. Но, широко је прихваћено и становиште да осигурани слу-

³⁶ А. В. Падован, 62.

³⁷ А. В. Падован, 61.

³⁸ D. M. Minkoff, 7.

чај представља штетни догађај на основу кога би могао да буде поднесен захтев за накнаду штете од стране трећег оштећеног лица³⁹. Ми бисмо додали да тек након подношења тог захтева настаје обавеза осигураваача.

ЛИТЕРАТУРА:

Монографије, чланци:

1. Беланић, Лорис, „Уговор о осигурању од одговорности организатора шпортског натјечања“, *Зборник Правног факултета у Сплиту*, год. 48, бр. 4/2011, Сплит 2011.
2. Виршек, Милан, „Осигурање цивилне одговорности са посебним освртом на словеначко право и праксу осигурања“, *Ревивија за право осигурања* бр. 1-2/2008, Београд 2008.
3. Ђорђевић, Славко, Самарцић Дарко, „Структура и садржина Закона о уговорима о осигурању СР Немачке (VVG)“, *Немачко уговорно право осигурања са преводом Закона (VVG)*, Београд 2014.
4. Chrissanthis, Christos S., „Смисао и значај појмова ‘осигурани догађај’, ‘осигурани случај’, ‘ризик’ и ‘незгода’ у поредном праву осигурања“, *Ревивија за право осигурања* бр. 3/2007, Београд 2007.
5. Minkoff, Deborah M., „Practical Issues In Enforcement of Claims-Made Policies: Timing is Everything, Claims Made and Professional Liability Insurance Coverage“, *Pennsylvania Bar Institute* 2014.
6. Падован, Адриана В., „Клаузула типа ‘claim’s made’ у уговору о осигурању одговорности бродоуправљача по хрватском праву“, *Зборник радова Дани хрватског осигурања*, 2014.
7. Пак, Јасна, *Право осигурања*, Београд 2011.
8. Петровић, Здравко, Чоловић Владимир, Мрвић-Петровић Наташа, *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Београд 2010.
9. Салма, Јожеф, „Уговорна одговорност – у европском, упоредном и домаћем праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2011, Нови Сад 2011.
10. Шулејић, Предраг, *Осигурање од грађанске одговорности*, Београд 1967.
11. Шулејић, Предраг, *Право осигурања*, Београд 2005.

³⁹ П. Шулејић, *Право осигурања*, Београд 2005, 395.

Законодавство:

12. - Gesetz über den Versicherungsvertrag –VVG, Закон о уговорима о осигурању Немачке, 23.11.2007. (Сав. сл. гласник I ср. 2631), измене и допуне у складу са чл. 2 Закона од 20.09.2013. (Сав. сл. гласник I ср. 3642), измене и допуне у складу са чл. 15 од 17.08.2017. (Сав. сл. гласник I ср. 3214)
13. - Закон о облигационим односима – „Сл. лист СФРЈ“ бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, „Сл. лист СРЈ“ бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“ бр. 1/2003 – Уставна повеља

Извори са Интернета:

14. Claim’s made клаузула, 31.10.2017, др Марија Турковић, <http://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?18687>
15. Преднацрт Грађанског законика Републике Србије, текст преузет са: http://www.kopaonikschool.org/gradjanski_zakonik.html

Prof. Vladimir Čolović, Ph.D*

DETERMINATION OF A MOMENT OF THE OCCURENCE OF THE INSURED EVENT IN THE LIABILITY INSURANCE

Summary: Liability insurance has its own specifics that distinguish it from other types of insurance. One of these specifics refers to the moment of occurrence of the insured event, ie, the harmful event. In liability insurance, the moment of occurrence of the insured event is linked to the moment of filing a claim for damages by a third injured party. He submits this request to the insurer, based on the right to submit a direct claim for damages. The third injured party is not a party to the insurance contract. He acquires his right to compensation on the basis of the insured event. Of course, the third injured party can also apply for compensation to the responsible person, ie, the insured. There are different opinions on how to define the moment of occurrence

* Principal Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade and Full Professor, Faculty of Law Sciences, PanEuropean University „Apeiron“ Banja Luka; mail: v.colovic@iup.rs; vladimir.z.colovic@apeiron-edu.eu.

of the insured event. Attention is paid to them in this paper. The author, also, pays attention to the claim's made clause, which originated in Anglo-Saxon law, but also finds its place in European legislations.

Key words: *insured event, harmful event, insured, insurer, third injured party, claim's made clause.*